

Marius Oprea

AZ ÖTÖDIK HATALOMI ÁG – A ROMÁN TITKOSSZOLGÁLATOK A KOMMUNIZMUS ÉS A NATO KÖZÖTT

„**A**zok a románok, akik 1989-ben azt hitték, hogy elfelejthetik a Securitatét, illúziókba ringatták magukat. A szovjet blokk más országaihoz hasonlóan a román Securitate is úgy volt szervezetileg felépítve, hogy a vezetők együttes cseréje esetén is a struktúrák fennakadás nélkül tovább tudtak működni. A szervezeti működés modellje a libasorra hasonlított, eszerint egy vezető lemondása után a vonatkozó szervezeti egység minden tagja egyet előrelépett, így automatikusan nem maradhatott betöltetlen hely. Ennek a működési modellnek van azonban egy jellegzetes sajátossága, amely nagyban hozzájárult az apparátus egységének felbomlásához: ha egy szervezeti egység vezetője követi a politikai kurzusváltást, a beosztottainak is követniük kell őt”¹ Az idézet a Securitate egy Dolj megyei ezredesétől származik, aki így jellemezte a román titkosszolgálat átalakulásának korai 90-es évekbeli folyamatát. Az elmúlt 17 évben számtalan bizonyítékát kaptuk annak, hogy a román társadalomnak nem marad érintetlen területe a titkosszolgálatok beavatkozása, ügynökök beépítése nélkül, de mostanra azt is meggyőzően sikerült dokumentálni, hogy az 1989 után hatalomra jutott román politikai vezető réteg habozás nélkül használta fel politikai céljaihoz a titkosszolgálat struktúráit.

Az egykori Securitate tiszteket utóéletük, 89 utáni karrierjük alapján három nagy csoportra lehet elkülöníteni. Az első csoporthoz tartoznak, akik 1989 után a politikában vagy az üzleti életben tudták sikeresen hasznosítani korábbi kapcsolataikat. A második csoportba azokat sorolom, akik a szolgálat kötelékében megmaradva tudtak sikeres karriert befutni és mostanra vezető beosztásba, akár valamelyik hírszerző-elhárító szolgálat vezetőjének tisztségébe kerülni. A harmadik csoport azon meglehetősen kevesekből áll, akik visszavonultak és valamilyen mellékes kereset mellett nyugdíjasként élnek, vagy jó esetben valamilyen vállalkozás alkalmazza őket általában biztonsági vagy személyzeti felelős munkakörben. Megítélésem szerint ez a hármas beosztás a valóságnak megfelelően mutatja be az 1989 előtti

Securitate tisztok életpályájának lehetséges alakulását. Az első két kategóriába általában azok a tisztok kerültek, akik a 70-es években kezdték titkosszolgálati karrierjüket, gyakran egyenesen a baneasai belügyi főiskola elvégzése után. Alexandru Tanasescu például, a kémelhárítás volt tábornoka – aki 1999-es nyugdíjba vonulásáig a külügyi hírszerzés második embere volt – summa cum laude végzett a Bukaresti Egyetem történelem szakán, majd 1973-ig ösztöndíjas kutatóként dolgozott az akadémia Történelem és Társadalomtudományi Intézetében. A következő évben került be hivatalosan is a Securitate külföldi hírszerzéssel foglalkozó főcsoportjára, ahonnan az elkövetkezendő években számtalan hírszerzési megbízást kapott és teljesített, elsősorban Nyugat-Európában. Az értelmiség megnyerése és mielőbbi beépítése a Securitate apparátusába elsősorban Iulian Vlad tábornoknak, az Állambiztonsági Ügyosztály későbbi vezetőjének köszönhető, akit 1969-ben, a korábbi állambiztonsági szervek átalakításának, a strukturális reformok befejezésének évében neveztek ki a Személyzeti és Fejlesztési osztály vezetőjének. A harmadik kategória tulajdonképpen atipikusnak tekinthető az egykori szekus káderek 1989 utáni utóéletének ismeretében. Ők elsősorban olyan káderek voltak, akik csatlakozásukat a véletlenek összjátékának, vagy saját használatra szánt magyarázatuk szerint „egy jobb élet utáni vágynak” köszönhették és valójában sohasem számítottak a Securitate belső köreibeh, illetve ebben a kategóriában találjuk meg természetesen a legtehetségtelegebb egykori kádereket is. Mindenesetre a harmadik kategóriába tartozókról elmondható, ők valóban a múlt részei. Az első két kategória tagjairól azonban elmondható az a mondás, ami a közhiedelem szerint a KGB egy nem hivatalos jelmondata: „Vannak, akik a történelmet írják, mi csináljuk.”

1989. december 22-én a román Állambiztonsági Hivatalnak 15 312 alkalmazottja volt, ebből 10 114 tiszt, 791 altiszt, 3179 nem hivatásos tiszt és 1122 civil személy. A Securitate központi egységeinél 6602 személyt foglalkoztattak, a területi egységeknél és Bukarestben 6059-et, az oktatási és fejlesztési egységeknél 225-en dolgoztak. A különleges „mély fedésben” elhelyezett személyek száma 2426 volt, ebből 1892 volt hivatásos tiszt.² Az 1989. decemberi események ezeknek az embereknek a többségét teljesen felkészületlenül érte. Csak egy példa: december 22-én az események olyan gyorsan követték egymást, hogy amikor a brassói Securitate udvarán már órák óta tartott a felbátorodott emberek tüntetése, begördült egy szekusokkal teli autó melynek csomagtartójában a karácsonyi állomány ünnepségre készítenő disznót hozták egy, a városhoz közeli, a szeku kiszolgálására működtetett farmról. Utólag világosan látszik, hogy a Securitate képtelen volt lépést tartani az eseményekkel, Ceausescu helikopteres elmenekülése után az apparátus gyakorlatilag lebénult. Ez annak az évtizedek során kialakult belső hangulatnak volt köszönhető, hogy az állambiztonság tagjai érinthetetlenek, a rendszer egy önmagában tökéletesen működő gépezet.

Az 1989. december 22-től uralkodó általános káoszban nem keltett feltűnést, hogy a Securitate feloszlatása, majd az új végrehajtó hatalomnak való alárendelése tulajdonképpen minden hivatalos jogi aktus ment végbe. A kommunista párt apparátusa egyébként hasonló helyzetbe került. A Nemzeti Megmentési Front Tanácsának a nemzethez intézett üzenete, amelyet Ion Iliescu olvasott fel a tévében december 22. estéjén, csak ennyit tartalmazott, hogy „az állam hatalmi eszközeit a Nemzeti Megmentési Front Tanácsa vette át, melynek alárendeltségébe tartozik a Legfelsőbb Védelmi Tanács, amely ellenőri a hadsereget és a Belügyminisztérium alá rendelt különleges biztonsági erőket”. Habár ez az általános megfogalmazás csak megerősítette az állampolgárok bizonytalanság és félelemérzetét, az NMFT csak december 24-én tért vissza az erőszakszervezetek kérdéséhez. Egy újabb kommunikében hangsúlyozták: „A belügyminisztériumi egységek a Nemzetvédelmi Minisztériumba integrálódnak, amely minden fegyveres erő és egység fölött ellátja az irányítást.” A Ceausescu elmenekülést követő napokban a Securitate kiátkozottá vált, de a szervezet démonizálása, tervezett társadalomellenes fellépésének megakadályozása csak a közvélemény megtévesztését célozta. Ahogy a volt politikai rendőrség átcsoportosítása a Nemzetvédelmi Minisztériumba hivatalosan megkezdődött, úgy szűnt meg a hatalom számára az esetleges elszámoltatás morális követelménye. Az akció olyan sikeres volt, hogy a mai napig senkit semmilyen elnyomó vagy emberiség ellenes bűntettéért nem vontak felelősségre.

Miután az elhárítás tábornokát, Nicolae Militarut kinevezték nemzetvédelmi miniszternek – kinevezését nagyban a szovjet katonai hírszerzéssel való régi és jó kapcsolatának köszönhette – Ion Iliescu és az új miniszter december 26-án a közös, a Securitate-ra vonatkozó új NMFT dekrétumot bocsátottak ki. Ennek első artikulusa kimondja: „Az Állambiztonsági Hivatal, a Securitate egységek központjai a nekik alárendelt egységekkel a Nemzetvédelmi Minisztérium hatáskörébe kerültek. A fent említett egységek értelemszerűen jelentik az ezekhez tartozó személyeket, költségvetést, fegyverzetet és technikai felszerelést is, úgy belföldön, mint külföldön.”³

Ebben az időszakban már teljes gőzzel folyt a közvélemény manipulálása. Az állami televízió még éveken keresztül visszatért a Securitate egységek – nem lépő módon elsősorban a telefonlehallgató egységek – helységeinek felfedezése romantikus témájához, egymásra mutatva be különböző, lényegében figyelemelterelő filmeket. Közben már 1990 elejétől felerősödött a belső küzdelem a volt Securitate új struktúrájának kialakítása körül, a harc természetesen az átmentett apparátus irányításáért folyt. Hivatalosan 1989. december 22-től a volt Állambiztonsági Hivatal a Nemzetvédelmi Minisztérium irányítása alá került. December 31-én, közvetlenül Iulian Vlad és közeli munkatársai letartóztatása után – Ion Iliescu Gelu Voican Voiculescut – az ideiglenes kormány miniszterelnök-helyettesét – nevezte ki az Ügyosztály vezetőjévé. Voiculescu még a kinevezése napja estéjén rendkívüli találkozót szervezett a Belügyminisztériumban, meghívva szinte az összes fontos Se-

curitate parancsnokot. A találkozón megígérte a jelenlévőknek, hogy az új hatalom nem kezd ellenük boszorkányüldözésbe, de feltett szándéka, hogy megszünteti a korábbi Hivatalt. A Nemzetvédelmi Minisztériumba való beolvasztás 1990 januárjában kezdődött, Militaru tábornok és Voiculescu vezetésével. Konkrétan megszerkesztették a jövőbeni román titkosszolgálat szervezeti szabályzatát, és a beolvasztást már ennek figyelembevételével folytatták.⁴ Az új struktúra teljes egészében megőrizte a korábbi személyi és technikai állományt, ami történt így, mert az új hatalom kezdettől fogva erre is törekedett. Az Állambiztonsági Hivatal beolvasztása a Nemzetvédelmi Minisztériumba valójában a korábbi struktúra fenntartását szolgálta. A Securitate által összeállított dokumentumok, az informátorok széles hálózata, az aktív tisztek potenciális politikai szolgálatai és nem utolsósorban a Securitate által bonyolított üzletek és külföldi vállalkozások mind amellet szoltak az új hatalom számára, hogy ezt a működő hálózatot hiba lenne szétverni, vagy akár megcsonkítani.

A Securitate sorsában osztozott az egykori kommunista párt is. Mindketten úgy tűntek el, hogy bár megszüntetésükről törvény nem rendelkezett, de a társadalom számára megszűntek létező, kézzelfogható entitásnak lenni. Az utca nyomása által a Román Kommunista Párt megszűnéséről hozott 1990. január 12-i NMFT dekrétumot már öt nappal később a Tanács egy új döntésére hivatkozva érvénytelenítették. A döntés oka az volt, hogy az új vezetés ráébredt, a kommunista párt feloszlata elkerülhetetlenül vonta volna maga után a párt vagyonának törvényi keretekkel szabályozott feloszlását is. Az ezután megindult folyamatot leghelyesebb talán a kommunista rezsim privatizálásának nevezni, azzal a megjegyzéssel, hogy a romániai események meghökkentő hasonlóságokat mutatnak a volt Szovjetunióban ebben az időben végbement történésekkel.

Az ideiglenes hatalom nagy számban alkalmazta és használta a volt Securitate tiszteket, akiket azután 1990-tól kezdve vagy visszahelyeztek az „új” titkosszolgálat állományába, vagy a kormányzati apparátusban kaptak beosztást, elsősorban is a Bel- és a Külügyminisztériumban, illetve a gazdasági és kereskedelmi intézményekben. Az 1991 júliusában elfogadott, 51. számú, a nemzetbiztonságról szóló törvény nem kevesebb, mint hét titkosszolgálat működését tette hivatalossá Romániában. Ezek közül a Román Hírszerző Szolgálat és a külügyi hírszerzés, valamint az Állami Őrző-Védő Szolgálat önálló szervezeti egységek, további három szolgálat a Belügyminisztérium, a Nemzetvédelmi Minisztérium és az Igazságügyi Minisztérium keretében működik, míg a Különleges Távközlési Szolgálat megint csak önálló egységet jelent. A szolgálatok közül először a Belügyminisztérium titkosszolgálatát hívta létre az ideiglenes kormány, még 1990 februárjában. A belügyi szolgálat kezdetnek a Securitate bukaresti tiszti állományának majd felét, 566-ból 260 személyt alkalmazott állományában. Az új szolgálat vezetőjének hivatalosan Cico Dumitrescut neveztek ki, de a valós irányítás Voican Voiculescu, illetve az ő tanácsadói, Nicolae Doicaru tábornok, a Securitate elhárításának volt vezetője és Viorel Tache ezredes kezében volt.

A volt Securitate tisztok beolvasztása a kormányzati struktúrákba akadálytalanul folytatódhatott. A 90-es években számtalan szekus tiszt kapott menedéket a központi apparátusban, a végrehajtó hatalom által ellenőrzött egyéb hivatalokban és természetesen a román külképviseleteken. Például a Külügyminisztérium, a Külkereskedelmi Minisztérium és az Idegenforgalmi Minisztérium 1993 augusztusában együttesen 17 volt magas rangú Securitate tisztet küldött külszolgálatra, mint katonai attasé, vagy kereskedelmi tanácsos. Ugyanakkor került 11 kollégájuk a külkereskedelmi minisztériumba vezető beosztásba, teljessé téve ezzel a külkereskedelem volt szekusok általi ellenőrzését. Számtalan nevet lehetne sorolni a 90-es évek elejéről, akik Securitates múlttal kerültek vezető pozícióba, és az is kijelenthető, hogy a Románia külföldi reprezentálását végző intézmények újból a szekusok kezére kerültek.⁵ A korai Iliescu rezsim voltaképpen nem is igen rejtegette szándékait a szekusok újrahasznosítása felől. Az ugyanis egyértelmű jelzés volt, amikor az újonnan felállított Külügyi Hírszerzés élére kinevezték Mihai Caramant. Caraman volt a leghíresebb román kém, aki a 60-as években talán a legkellemetlenebb biztonsági problémát okozta a NATO számára. A Caraman által megszerzett minősített iratok mennyiségéről legendák szóltak, amelyeket Ceausescu azután természetesen átadott a szovjeteknek. Caraman kinevezése és a volt szekusok beépítése a közintézményekbe egyértelmű üzenet volt a Nyugat számára az Iliescu rezsim pro-szovjet orientációjáról. Ezek után nem meglepő, hogy Románia ratifikálta utoljára a Varsói Szerződés megszüntetéséről szóló dokumentumot, illetve az egyetlen ország volt, amely még 1991 áprilisában képes volt alapszerződést kötni a Szovjetunióval.

Visszatérve a volt szekusokhoz, elmondható, hogy azok, akik nem kerültek alkalmazásra az új szolgálatoknál, illetve nem a kormányhivatalokban helyezkedtek el, az üzleti életben építettek új egzisztenciát. Az 1989 utáni tömeges megjelenésükkel, és a régióban talán legelmaradottabb üzleti környezetben a volt szekusok valódi „elit alakulat”-ként használhatták ki a megnyíló lehetőségeket. Érdeklődésük mindenre kiterjedt, ami a normálisnál nagyobb profittal kecsegtetett: túlértékelt állami vállalatok csődbe juttatása és privatizálása, széleskörű export-import tevékenység adófizetés nélkül, általában a privatizációs folyamat közben tartása a lehetséges maximális korrupció kihasználásával. Ezek sikere következtében, a szekusok számára 1989 karácsonyán váratlanul bekövetkezett krízishelyzet egy pillanatig tartott. Az új hatalmi struktúra villámgyorsan felismerte a sokoldalúan felhasználható szekusok értékét, különösen attól kezdve, hogy a politikai színtéren némileg megkésve megjelentek az úgynevezett történelmi, valóban demokrata meggyőződésű politikai pártok is. Az éleződő politikai versenyben az iliescui hatalom számára elsőrendű feladattá vált a rivális politikai erők ellehetetlenítése, amelyhez a legmegfelelőbb és természetesen szolgálatkész segítséget az erre a feladatra kiképzett szekusok jelentették.

Az új hatalom összefonódottsága a volt Securitate struktúráival hamarosan politikai szintre emelkedett. Talán elég emlékeztetni arra az 1990–92 közötti rendkívül

ügyes és eredményes média propagandára, amiket egyébként Mihai Stan, a Securitate volt dezinformációs szakembere, a későbbi Román Hírszerző Szolgálat igazgató-helyettese koordinált. Visszatekintve ezek a kampánytémák abszurdnak tűnnek, de akkor pontosan szolgálták a hatalom érdekeit. Lássunk néhány visszatérő motívumot ezekből a lejárató kampányokból, különös tekintettel a megcélzott személyekre: a jól ismert ellenzéki személyiségről, Doina Corneáról megtudhattuk, hogy külföldi pénzekből működtet vállalkozásokat, hogy zsidó, valamint hogy ismert, az emigrációból visszatért liberális és parasztpárti politikusokkal – akik külföldön általában magyar ügynökök lettek – valamint a magyar külügy egy meg nem nevezett hivatalvezetőjével szerződést írtak alá, melyben készpénzért eladták Erdély nagy részét Magyarországnak. Ezek az álhírek, rágalmak a kilencvenes évek elején rendre visszatérően megjelentek a Nemzeti Megmentési Front lapjaiban, illetve az ország elmaradottabb vidékein szórólapokon is terjesztették őket. Hasonló módon, Corneliu Coposuról sikerült elhíttetni a tömegekkel, hogy élete nagy részét nyugaton töltötte, így nem is ismerheti a románok egzisztenciális nehézségeit. Sokat mond a romániai állapotokról, hogy azt az embert, aki 1948 után 16 évet töltött börtönben, majd évtizedekig házi őrizetben volt, olyan szlogenekkel tudta lejáratni az Iliescu-féle rezsim, mint „Coposu azt sem tudja, mi az a szója-szalámi, nem nélkülözött velünk”. A Nemzeti Megmentési Front hivatalos lapjában. Az Azi-ban többször megjelentek azok a fotók, amelyek Constantin Ticu Dumitrescut, a Volt Politikai Foglyok Szövetségének elnökét mutatták be, amint aktív felnőtt résztvevője egy 1940-es Vasgárdista pogromnak. Dumitrescu abban az évben valójában. 12 éves volt.

Ahogy az évek múltak a posztkommunista Romániában a volt szekusok politikai-gazdasági befolyása egyre növekedett. A pártok, a média és természetesen az újonnan létrehívott szolgálatok „behálózottsága azt eredményezte, hogy a volt Securitate emberei a törvényhozásban instruálták a végrehajtó hatalomban helyet foglaló szekusokat, hogy hogyan és milyen módon működtessék a szekuból lett Román Hírszerző Szolgálatot. Minden, a volt szeku hatalma és befolyása ellen szándékozott politikai lépés eleve esélytelen volt. 1989 után a volt szekusok kimondatlanul bár, de bírósági immunitást élveztek, ami akkor vált teljesen egyértelművé, amikor az 1985-ben meggyilkolt antikommunista emigráns Gheorghe Ursu gyilkosait még csak komolyabb vizsgálat alá sem vetették. A Volt Titkosszolgálatok Iratait Vizsgáló Bizottság (CNSAS) megkésett felállítása és tevékenysége eredménytelennek minősíthető, a titkosszolgálatok Iliescu elnök támogatását élvezve évről évre megtagdák az iratok kiszolgáltatását, illetve módszeresen megtévesztették a hivatalt. A CNSAS csak a 2004-es liberális-demokrata választási győzelem óta, a Tariceanu miniszterelnök tanácsadói stábjára sürgetésére tudja feladatát érdemben elvégezni. A 2000–2004 közötti kormányzati periódusban a CNSAS munkájának szisztematikus ellehetetlenítése a Nastase kormány által rávilágít arra, hogy napjaink román

szociáldemokratái milyen mélyen el vannak kötelezve a volt politikai rendőrség tisztjeinek, akiknek nem utolsó sorban az 1989 utáni hatalmi helyzetüket köszönheték.

A kommunista titkosszolgálatok tisztjeinek és ügynökeinek 1989 utáni háborítatlan karrierje felvet egy számomra máig megválaszolatlan kérdést. Hogyan volt képes Románia sikerrel integrálódni a NATO-ba egy ilyen rovott múltú vezetői elittel, és a politikai és kormányzati köröket mélyen átjáró szekus káderállománnyal. Vajon a NATO hivatalosságait nem nyugtalanította, hogy a minősített adatok milyen hátrú személyek kezére jutnak, nem fordult meg a fejükben, hogy ezek a káderek amilyen sikeresen fordultak szembe saját kommunista és diktatorikus múltjukkal, ugyanolyan könnyen árulhatják el az észak-atlanti szövetségeseiket is? Amit ismerünk ebben a témában az Iliescu és Nastase lekezelő válasza erre a kérdésre: a román titkosszolgálatok állománya az elmúlt évtizedben kicserélődött. De van, aki ezt el is hiszi?

Romániában a Securitate dominálta a piacgazdaság kialakulását és természetesen a meghatározó szereplők színre lépését. Washingtoni források ezt rendre kifogásolták, és egyben szóvá tették a szekusokhoz köthető politikai korrupciót és zsarolásokat, valamint országunkat a posztszovjet térségbeli államokhoz sorolták. Valóban, a romániai privatizációs folyamat főbb jegyeiben a volt Szovjetunióban végbement gazdasági átalakuláshoz hasonlítható. Az egyetlen markáns különbség talán az, hogy Romániában a folyamat erőszakmentesen ment végbe. Az erőszakmentességre a legkézenfekvőbb magyarázat az, hogy a szekusok kezdettől fogva kiszolgálták az 1989 utáni hatalmat, amely élt is a szekusok nyújtotta szolgáltatásokkal.

A politikában és az üzletben a szekusok természetesen a saját, korábban megtanult játékszabályaik szerint viselkedtek, amelyeknek nincs köze a demokráciára és a piacgazdaságra jellemző szerződéses viszonyokhoz. Az új gazdasági elit az esetlegesen útjába állókat megvesztegette, vagy kompromittálta és megszarolta. Az okozott károkat jellemzi, hogy a Nemzetközi Valutaalap becslés eszerint csak a szekus Bancorex bank ügyletei 2 milliárd dollárt meghaladó összeggel károsították meg az adófizetőket. A 90-es években folytatott illegális gazdasági tevékenységek révén történt meggazdagodás és azzal járó politikai befolyás növekedés hatására elmondható, a mai Romániában a mostanra hagyományosnak tekinthető 3+1 hatalmi ág mellett a Securitate hajdani élcsapata az ötödik hatalmi ágot jelenti.

Az Iliescu rezsím összefonódottsága a szekusokkal csak a Ceausescu rezsíméhez hasonlítható, azzal a különbséggel, hogy az 1989 előtti kapcsolat elsősorban a szervezeti alárendeltségnek volt köszönhető és a hatalom utasításainak megfelelően működött, míg 1989 után a feleket a közös politikai-gazdasági érdek is összekötötte. A szocialista állampárti berendezkedés felszámolása, az állam tulajdonosi szerepének felszámolása, a magán vagyonok és tulajdonosi szerkezet kialakulása a 90-es

években Romániában egy szűk kör – az állampárt exponensei, a volt titkosszolgálati elitből kialakult vállalkozók és a szolgálatokban bennmaradt tisztek – megegyezésén és együttműködésén alapult. Ezen a körön belül értelemszerűen nem a rivalizálás és verseny, hanem a személyi összefonódáson alapuló kollaboráció és a kiegyezés dominált, az 1989 változás ebben az értelemben nem szakítást jelentett a korábbi berendezkedéssel, hanem annak egy újabb dimenzióba lépését.

Tanulságos megfigyelni a média által feltárt és leleplezett szekusok karrierjét a 89 utáni Romániában. A „káderforgó” tökéletesen működött, az esetlegesen lelepleződött szekusok ekkor kivonták a nyilvánosságból, de természetesen nem a befolyás és hatalom köreiből. Nézzük például Marcu tábornok esetét. A tábornok 1943-ban született, 1970-ben diplomázott Bukarestben a jogi karon, majd ezt követően a Securitate II. ügyosztályán dolgozott, a gazdasági hírszerzésen. 1975-ben átkerült a külügyi hírszerzéshez, ahol tiszti beosztásba került, majd a hírhedt 0626 osztály főosztályvezetőjévé avanszált. Ez az osztály foglalkozott a nyugati emigrációval, feladatkörébe tartozott a szocialista Romániával szemben ellenséges érzelmű emigránsok annihilálására irányuló akciók megtervezése és lebonyolítása. Konkrétan ez azt jelentette, hogy ők hajtották végre a Ceausescu által kimondott halálos ítéleteket. A diktátor célkeresztjébe elsősorban dezertőr szekusok és értelemszerűen a kommunista Románia rendíthetetlen és megvesztegethetetlen bírálói kerültek. Marcu 1989 után ismét alkalmazásra került, 1992 májusától ő a Román Hírszerző Szolgálat főigazgató helyettese, ismét tábornoki rangban. A vezető titkosszolgálati beosztást később az arab maffiával ápolt kapcsolatai, pontosabban ezek nyilvánosságra kerülése miatt hagyta ott. A 2000-ben hivatalba lépett Nastase kormány Marcut az állami vagyon felügyeletéért és a privatizációért felelős ügynökségre nevezte ki főtitkárnak, államtitkári rangban. Amikor a sajtó lassan birtokába került a Marcu múltjáról szóló néhány dokumentumnak, amelyek az arabokkal elkövetett illegális tevékenységen túl már a korábbi politikai gyilkosságokról is beszámoltak, hivatali főnöke azzal védte meg, hogy az állami vagyon védelme és a kliensek megbízhatóságának ellenőrzése megkíván bizonyos magas szintű biztonsági ismereteket, amelyeket helyettese történetesen a titkosszolgálati múltja során sajátított el. Marcut végül 2001. szeptember 11-e után – egyértelműen amerikai nyomásra – mentették fel államtitkári beosztásából, az arabokkal ápolt kapcsolatai miatt, amibe vélhetően – a fegyvercsempészség révén – a terrorista hálózatok ellátása is beletartozott. Marcu múltja és üzletei a posztkommunista elit számára nyilvánvalóan mindig is ismertek voltak.

A Securitate elitjének 1989 utáni szerepét úgy lehetne a legvilágosabban összefoglalni, hogy a szekusok az általuk kialakított üzleti klímában lehetővé tették politika és üzlet összefonódását és együttműködését, természetesen biztosítva önmaguk törvény felett állását és a mindenkori gyors profitszerzés lehetőségét. Minden, a szekus maffia ellen tervezett fellépés eleve bukásra volt ítélve, mert ennek léte és sikeres működése volt a feltétele a kommunistából szociáldemokratává lett volt ál-

lampárti elit állandó pénzügyi támogatásának, garantált jólléte fennmaradásának. Az eliten belül a villák és luxusautók száma, a bankbetétek nagysága leképezi a múltból öröklött kapcsolati hálón belül elfoglalt helyet. A háló mind szorosabbra fönását jól példázza például Adrian Nastase és Ristea Priboi kapcsolata.⁶ Priboi, aki az 1987-es brassói munkásfelkelés elfojtása utáni kegyetlen megtorló intézkedések során vált hírhedté, először mint szociáldemokrata szenátor bukkant fel, majd Nastase miniszterelnök nemzetbiztonsági főtanácsadója lett, hogy végül a kisebbik Nastase fiú keresztapaságát is vállalhassa. Nastase mindent megtett azért, hogy kegyeltje elnyerje a parlament Nemzetbiztonsági Bizottságának elnöki tisztjét is, ettől csak a sajtó felháborodása mentette meg a román demokráciát, már 2001-ben. Mindeközben a NATO és az EU több alkalommal kérte a román hivatalosságokat, hogy tegyenek meg minden tőlük telhetőt az általános korrupcióért elsősorban felelősnek tartott szekusok befolyástól való távortartásáért.

A 2000. decemberi választásokat a Szociáldemokrata Párt nagy fölénnyel nyerte meg, minek következtében a volt Securitate tiszték ismét ellepték az államigazgatás vezető beosztásait. A szekusok az ellenzéki időszakot sem töltötték céltalanul, 1996–2000 között azok, akik nem az üzletben boldogultak az ellenzékbe szorult párton belül építettek ki egy paramilitáris csoportot, mely hivatalosan a Román Szociális Demokrácia Pártjának Őrző-Védő és Propaganda Osztálya nevet viselte, és amely a volt szeku dezinformációs szakértőinek vezetésével folytatott kompromitáló kampányt a Demokratikus Konvenció politikusai ellen. A szakértők 2000-ben természetesen bőséges kárpótlásban részesültek a négy nehéz ellenzéki év miatt. Az elmúlt években folyamatosan tetten érhető volt egy mélységes ellentmondás a szociáldemokrata politikusok azon vágya, hogy Románia csatlakozhasson a NATO-hoz, és a volt szekusok reaktiválása között.

Ahogy már említettem, a NATO csatlakozás kapcsán 2001 őszén az amerikai diplomácia nyomást gyakorolt a szociáldemokrata román kormányra néhány vezető pozícióban lévő, és terroristagyanús arab személyekkel és csoportokkal kapcsolatban álló volt szekus hivatalból való letételére. Ám a 2001. szeptember 11-i esemény és az arra következő terrorizmus ellenes harc remek ürügyet is kínált a volt Securitate tiszték – többek között mint nemzetbiztonsági és biztonságpolitikai szakértők – ismételt előtérbe kerüléséhez. A terrorizmus ellenes harc amellett, hogy nagyszámú volt szekust vezető állásba helyezett, sajnálatos módon a román titkosszolgálatok 1989 utáni legnagyobb akciósabadságát is lehetővé tette.⁷ A 9/11 terrorista támadás egyéb érdekes következményekkel is járt Romániára nézve. Nyilvánvalóvá vált például, hogy az a kétarcú politika, amit az SZDP politikusai játszottak az arab maffiával – vagyis az arab bűnözők mentességét élveznek Romániában, cserében pénzzel támogatják a pártot, és biztosítják román partnereiket, hogy Románia nem lesz terrorista célpont – nem folytatható tovább. Ez az „arab politika” klasszikus Ceausescu-i örökség, amit természetesen a Securitate hozott létre és működte-

tett tovább. Ceausescu privilegizált kapcsolatrendszere az arab világgal jól ismert, ez akkor is működött és kínált némi kiutat az izoláltságból, amikor a Nyugat után már a keleti blokk is elfordult a diktátortól.

A 80-as években több mint félmillió arab diák fordult meg az országban, ami felveti a kérdést, hogy Románia mennyire vált az iszlám terroristák számára kedvező európai búvóhelyé? A vendég diákok mindannyian a Securitate látókörébe kerültek, egy részüket be is szervezték informatornak, másokat az arab országok titkoszolgálataival, illetve a terrorista hálózatokkal való kommunikációra használták. 1989 után az akkor itt időző arab diákok számottevő része a romániai letelepedést választotta, és állampolgárságért folyamodott. A Romániában élő nagyszámú arab származású lakosnak nincs köze semmilyen fundamentalista mozgalomhoz, sem terroristagyanús szervezethez és nem érintett illegális üzleti tevékenységben sem. De 1996-ig némileg más volt a helyzet, a romániai arabok egy része a hatóságok tudtával ápolt ilyen kapcsolatokat. És Oszama bin Laden sem véletlenül említette Romániát azon országok között, amelyek anyagi segítséget nyújtottak az Al-Kaidának.

A 2001. szeptember 11-i tragikus események után néhány nappal a legilletékesebb személy, a Román Hírszerző Szolgálat igazgatója, Radu Timofte kijelentette: Románia nincs kitéve terrorista támadás veszélyének, valamint, hogy Románia soha semmilyen támogatást nem nyújtott terrorista szervezeteknek. Nyilatkozatát rövidesen módosítania kellett. Talán mert mindenki számára egyértelművé vált, hogy a Securitate és számos arab terrorista között szoros kapcsolat állt fenn. 2001. szeptember 20-án magam is írtam egy cikket⁸ az Iliescu rezsim által a romániai arab maffiának nyújtott támogatásokról. A rákövetkező nap az RHSZ a következő szövegű sajtóközleményt adta ki: „A Hivatal sajnálattal veszi tudomásul, hogy szenzációs-nak tartott leleplezések szerzői, illetve dokumentum értékűnek tartott vizsgálati anyagok aláírói – talán nem saját szándékukból – olyan hamis információk veszélyes kommunikációjába kerültek, amely egyaránt káros a nemzetbiztonságra és Románia külföldi kapcsolataira nézve”. Még egy nappal később maga az elnöki hivatal is nyilatkozatban ítélte el és utasította a főügyészséget, hogy indítson eljárást államtitoksértés ügyében. A nyilatkozat meglepett, mert az implicite a cikkemben foglaltak igazolását jelentette. Az ügyészek azután nem indítottak eljárást, elég intelligensek voltak ahhoz, hogy átlássák, 2001-ben már nem érdemes politikai pereket kovácsolni. Végül azután szeptember 11-e után két hónappal Radu Timofte egy nyilatkozatában kénytelen volt elismerni: „Romániából jelentős összegű valuta érkezett olyan külföldi szervezetek számlájára, amelyek terrorista irányultsága valószínűsíthető”.⁹

A terroristagyanús szervezetek számára végzett romániai pénzfelhajtás mindazonáltal Ion Iliescu első két elnöki periódusára tehető, amikor a az illegális áruk csempézetése valóságos állami és arab érdekeltségű monopólium volt Romániában. Illusztrációként említsünk meg egy arab személyiséget Iliescu elnök udvartartásából. Kamel

Kader¹⁰ 1960-ban született a Gáza-övezetbeli Rafahban, 1993-ban kapott román állampolgárságot, akkor Temesváron élt. Hivatalosan ennyit lehet róla tudni. Diplomáját a temesvári orvosi egyetemen szerezte, ahol ekkoriban ekkoriban Radu Tinu és Traian Sima Securitate tiszték informátorként foglalkoztatták. A román és arab kollégáiról szóló beszámoló jelentésekért cserébe nyújtott kedvezmények egyike volt, hogy a Temes Megyei Útlevel Hivatal biankó útleveleket és Romániába való beutazásra jogosító vízumokat adott a számára, amelyeket el, vagy továbbadhatott más palesztinoknak. Tanulmányi éveit során Kamel Kader a palesztinai diákok vezetőjeként aposztrofálta magát, de barátai előtt inkább hangsúlyozta, hogy korábban két terrorista csoportnak is tagja volt, név szerint az Abu Nidalnak és az Al Fatahnak, valamint, hogy Libanonban fegyveres akciókban is részt vett. Ismerősei számára az is nyilvánvaló volt, hogy 1989 előtt és után aktív kapcsolatokat ápolt a Palesztin Felszabadítási Fronttal, majd a Palesztin Hatóság hivatalosságaival. A kapcsolatok élénkebbé váltak a Palesztin Hatóság hivatalos képviselőjének 1990-ben történt bukaresti megérkezésével, miközben a Román Hírszerző Szolgálattal és a belügyi hírszerzés ügynökeivel is fennmaradt az együttműködés. Valójában „talán már maga sem tudta pontosan, kik is foglalkoztatják őt érdemben” mondta róla egy volt titkosszolgálati tiszt, aki a 90-es évek elején került vele kapcsolatba.

Kader Temesváron leginkább a Romániából nyugat felé irányuló csempészetben vett részt. Akárcsak egy másik szintén temesvári illetőségű, de nála hírhedtebb csempész, a volt szír állampolgár és titkos ügynök Zaher Iskandarani, Kader is nagy összeggel támogatta az utódpárt 1992-es választási kampányát. Amint az bebizonyosodott, Kader a romániai palesztin közösség nevében egy millió dollárt adott át Viorel Hrebenciucnak, aki akkor Ion Iliescu kampányfőnöke volt. Jutalomként a következő három évben Kader több funkciót is viselt különböző elnöki és miniszterelnöki hivatalban, mint tanácsadó, vagy mint a romániai palesztin kisebbség képviselője. Ebben az időben gyakran lehetett látni különböző kormányhivatalokban, ahová – mint egyszerű kormánytisztviselő ezt aligha tehetné volna meg – rendszeresen fegyvert is vitt magával. Ismertségét egyébként annak is köszönhette, hogy már akkor mobiltelefont használt, amikor Romániában szinte még senki más. 1994-ben Bukarestben és Temesváron 14 céget felügyelt, amelyek – politikai kapcsolatainak köszönhetően – kedvezményes hitelek egész sorát kapták különböző állami bankoktól, valamint fő haszonélvezője volt különböző speciális export engedélyeknek, amelyeket vagy saját cégei használtak, vagy tovább adott más romániai üzletembereknek. Kader elmozdítása az elnöki és miniszterelnöki hivatali pozíciójából csak 1994 végén történt meg, néhány botrány kirobbanása után, amelyek során az is világossá vált, hogy Kadernek éveken keresztül bizalmas, minősített iratokhoz volt hozzáférése. A kormányzati hivatalokból több minősített irat el is tűnt, amelyeket ügyesen – visszamenőleg – leminősítettek, hogy a felelős szociáldemokrata politikusok később ne lehessenek vádolhatók kémkedési ügybe keveredéssel. Az 1994-es irat

botrány után Kader elhagyta Romániát, majd a Palesztin Hatóság területén tűnt fel, mint Jasszer Arafat hírszerzési ügyekben illetékes tanácsadója.

Azon arab „üzletemberek” listája, akik a román titkosszolgálat vezetőségének támogatottságát élvezték a csempész tevékenységük során, meghökkentően hosszú. Általában cigaretta és üzemanyag csempészeztől volt szó, de azért voltak kivételek is, például a libanoni illetőségű Elias Nassar csoportja, akik 1993-ig fegyvercsempészetrel foglalkoztak, jó munkakapcsolatban több szolgálati tiszttel. Ha nagyritkán valaki lebukott a csempészek közül, általában elkerülte még a vizsgálatot is, nem-hogy az esetleges büntetést, és szabadon elhagyhatta Romániát. Nassar például még 1994-ben szabadlábra került, igaz csak miután hárommillió dollárt fizetett a Román Hírszerző Szolgálat illetékeseinek. Romániából való távozása előtt még születésnap-üdvözlő táviratot küldött Ioan Iliescu elnöknek.¹¹

A szoros kapcsolat és az arab maffia által működtetett üzleti és pénzügyi hálózatok romániai tolerálása az 1990 utáni folytatólagos stratégia része volt, melynek jegyében a volt Securitate tiszték befolyásukat és általában pozíciójukat is megőrizve tovább ápták kapcsolataikat a korábban beszervezett Romániába küldött diákokkal. Az íratlan egyezmény a szekusok és az arabok, különösen azok között, akik terrorista szervezetekkel álltak kapcsolatban, fokozott mértékben járult hozzá az előbbieket meg-gazdagodásához. Kérdés, hogy ez a kapcsolati háló mennyire szenvedte meg a New-York-i 2001. szeptember 11-i, és a 2004. márciusi madridi merényleteket?

Hol tartunk most?

Az átmeneti periódus során Románia végig ki volt téve a volt nomenklatura és a titkos-szolgálati elit ellenállhatatlan befolyásának, amely képes volt mind a kül-, mind a bel-politikai döntéshozatali mechanizmusokat döntően meghatározni. A parlamentben, a kormányban, az igazságszolgáltatásban és a médiában elfoglalt pozícióiknak köszön-hetően az érdemi döntéshozatal a volt szekusok érdekei szerint történt. Az elmúlt idő-szakban ezek a struktúrák sikerrel formálták magukat informális hatalmi tényezővé. A volt Securitate döntési tényező, ötödik hatalmi ág az államban. Ezt a tényrt számtalan-szor hozták a román vezetés tudomására. Bill Clinton bukaresti látogatása során Jim Steinberg, akkori helyettes nemzetbiztonsági főtanácsadó nyilvánosan kijelentette: „a román titkosszolgálatok olyannyira tele vannak a volt Securitate embereivel, hogy mi-nősített NATO információkat egyszerűen nem lehet rájuk bízni.” Ezért aztán Románia nem is csatlakozhatott a közép-európai államok kálegyidőben.

Mi történt 2004 óta?

A politika megközelítése a kommunista rezsimre vonatkozóan és a volt Securitatét illetően az aktuális, 2004 decemberében hatalomra került kormány idején változott meg érdemben. Most olyan miniszterelnöke van Romániának, aki nem volt a kommunista párt tagja, sem a szeku együttműködője. Csak az tudja természetesen és őszintén elítélni a kommunista korszak elnyomó rendszerét, akinek nem voltak kapcsolatai annak titkosszolgálatával. Most azon dolgozunk, hogy kialakítsunk egy olyan megközelítési és technikai keretet, melynek felhasználásával egyszerre megérthetjük és elítélhetjük a rezsim elnyomó hatalmi apparátusát. Egyszerre több irányba kell mozdulnunk: megváltoztattuk, liberalizáltuk a nemzetbiztonsági törvényt, a kormány megértette, hogy a volt szekusok befolyását ugyanúgy, mint az illegális határán mozgó gazdaságot csak a jó törvények meghozatalával és betartásával lehet megszüntetni. Ezért a kormány által előterjesztett végleges törvényváltozat szigorúbb keretek közé szorítja a titkosszolgálatok tisztjeinek hatáskörét. A törvénycsomag előírásai szerint a titkosszolgálat embereit csak terrorcselekményeket, fegyver-, ember- és drogcsempészetet érintő ügyekben vethetik be, nyomozásuk pedig legfeljebb tizenhat órát tarthat. A törvény megtiltja a titkosszolgálatoknak, hogy kereskedelmi tevékenységet folytassanak, illetve ügynököket szervezzenek be a sajtóban, a politikai pártokban, az egyházakban és a szakszervezetekben.

Harcolunk azért, hogy a Volt Titkosszolgálatok Iratait Ellenőrző Bizottság betölthesse küldetését. Megváltoztattuk a vonatkozó törvényt, kiszélesítettük az átvilágítandók körét és nagyobb betekintést tettünk lehetővé az állampolgároknak, valamint, nem utolsósorban, kiszélesítettük a politikai rendőrség és az együttműködés értelmezését, lehetővé téve az 1989 előtti szereplők minél szélesebb megismerését.

Könyvet adtunk ki *Miért kell elítélnünk a kommunizmust* címmel, melyben a publikált elemzések különböző megközelítésben de hasonló végkövetkeztetésben egyértelműen rámutatnak azért kell ezt megtennünk, mert a kommunista rezsimek számtalan módon korlátozták az embereket az alapvető szabadságjogaikban.

(A szöveg a 2006. december 6-án Brüsszelben rendezett a *Kommunista titkosszolgálatok utóélete* című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata).

Fordította: Gonda Balázs

Jegyzetek

- ¹ Marius Oprea: *Mostenitorii Securitatii*, Analele Institutului Roman de Istorie Recenta, Vol. 1, Polirom, Iasi 2003.
- ² Az adatok a Securitate szervezeti diagramjáról származnak, amelyeket a szerző először a *Romania Libera* 2003/4187 számában publikált.
- ³ Domnita Stefanescu: *Cinci ani din istoria Romaniei. O cronologie a evenimentelor, decembrie 1989- decembrie 1994*. Masina de Scris, 1995.
- ⁴ Lásd Marius Oprea, idézett mű: 13–36 old.
- ⁵ Összefoglalóan lásd a *Romania Libera* 2004, január 22-i számának *Onorablele familii...cu epoleti* című cikkét, valamint az *Evenimentul Zilei* 345/1993 és a *Romania Libera* 130/1990 számait.
- ⁶ Marius Oprea–Stejarel Olaru: *The Day We Won't Forget*, November 15, 1987, Brasov Polirom, Iasi, 2004.
- ⁷ A szociáldemokrata kormányzat kormányrendeletekkel tette lehetővé a titkosszolgálatok számára a gazdasági hírszerzéssel kapcsolatos tevékenységet: lásd 2001/154 sürgősségi kormányrendelet, 2002/72 sürgősségi kormányrendelet, 2002/103 kormányrendelet és 2002/7 sürgősségi kormányrendelet.
- ⁸ *Bratul de sprijin al lui bin Laden in Romania*, *Romania Libera* 2001/11/20.
- ⁹ Timofte nyilatkozatát a román sajtó teljes terjedelmében idézte és kritikusan kommentálta.
- ¹⁰ A Kader ügyről lásd: www.tripod.ro, *Regimul Iliescu – paradis al terorismului international*.
- ¹¹ A levél másolatban a szerző tulajdonában van.